

Primljeno / Received
16-01-2022 / 2022-01-16Prihvaćeno / Accepted
18-04-2022 / 2022-04-18

Hrvoje Šlezak

Socijalna distanca Roma: unutaretničke i regionalne razlike

Social distance and the Roma: intra-ethnic and regional differences

Romi su nacionalna manjina prema kojoj se izražava ponajviša socijalna distanca. S ciljem dubljega razumijevanja socijalne strukture prostora Hrvatske nastanjenog Romima uz pomoć klasične Bogardusove skale na uzorku 203 pripadnika romske zajednice s područja Međimurske županije, Grada Zagreba i Primorsko-goranske županije istražena je razina socijalne distance Roma prema izabranim skupinama. Rezultati istraživanja upućuju na značajne razlike u iskazivanju socijalne distance između različitih subetničkih romskih skupina u Hrvatskoj. Zabilježene su velike regionalne razlike u iskazivanju socijalne distance između Roma nastanjenih u različitim dijelovima Hrvatske. Uočena je i znatna razina međusobne socijalne distance između dviju velikih subetničkih skupina Roma u Hrvatskoj, Roma Bajaša i ostalih Roma govornika romskoga jezika. Velike razlike zabilježene su i u socijalnoj distanci prema Hrvatima kao nositeljima većinskoga društva.

The Roma are the national minority that experiences the highest level of social distance in Croatia. With aim of better understanding the social structure of the parts of Croatia's that are inhabited by Roma, the level of social distance between Roma and selected groups was investigated using the classic Bogardus scale performed on a sample of 203 members of the Roma community from Međimurje County, the City of Zagreb, and Primorje-Gorski Kotar County. The results of the research indicate significant differences in the level of social distance among different sub-ethnic Roma groups in Croatia. There are large regional differences in the level of social distance of Roma living in different parts of Croatia. A significant level of mutual social distance was also observed between the two large sub-ethnic Roma groups in Croatia, the Bayash Roma and Roma who speak the standard Romani language. Great variations were also noted in social distance towards the majority ethnic group in the Republic of Croatia: Croats.

Ključne riječi: Romi, Bajaši, socijalna distanca, unutaretničke razlike, regionalne razlike, Hrvatska

Key words: Roma, Bayash, social distance, intra-ethnic differences, regional differences, Croatia

Uvod

Za koncept socijalne distance kao instrumenta istraživanja odnosa različitih socijalnih skupina u društvu zaslužan je američki sociolog Robert E. Park. Socijalnu distancu definira kao stupanj razumijevanja i osjećaja intimnosti u različitim osobnim i širim društvenim odnosima (Park, 1924). Daljnji razvoj navedenoga koncepta i alata istraživanja pripisuje se E. Bogardusu koji socijalnu distancu definira kao „stupnjeve i razine razumijevanja i osjećanja kojim osobe doživljavaju druge” (Bogardus, 1925b, 299 prema Banovac i Boneta, 2006, 28). Bogardusova skala socijalnih odnosa, iako davno razvijena i često kritizirana, do danas je ostala osnovni alat za istraživanje socijalne distance kojom je moguće mjeriti i kvantitativno predočiti stupanj razumijevanja, osjećaja intimnosti, odnosno razinu prihvaćanja različitih socijalnih skupina (Bogardus, 1925b; Bogardus 1933). U svojim je istraživanjima uočio da su predrasude i generalizacije glavni čimbenik više razine socijalne distance prema različitim etničkim skupinama, dok su osobna iskustva s pripadnicima tih etničkih skupina manje bitna (Bogardus, 1925a). Stereotipno viđenje određene socijalne i/ili etničke zajednice ponajviše utječe na razinu iskazivanja socijalne distance prema toj zajednici. Pripadnici drugih skupina u pravilu se „ne doživljavaju kao pojedinci, nego kroz stereotipe, koji se lako aktiviraju i često koriste za objašnjenje uzroka ponašanja” (Previšić i dr., 2004, 107). Pritom se stereotipi definiraju kao „psihološki prikazi značajki ljudi koji pripadaju određenoj skupini” (McGarthy i sur., 2002, 2).

Previšić i dr. (2004) upućuju da se socijalnu distancu može sagledavati u kontekstu teorije socijalne dominacije gdje su „društva strukturirana kao sustavi socijalnih hijerarhija utemeljenih na skupinama i gdje društvena moć, ugled i privilegiji pojedinca (...) prvenstveno ovise o njegovoj pripadnosti socijalno strukturiranoj skupini (rasi, religiji, etničkoj, socijalnoj skupini...)” (Previšić i dr., 2004, 107).

Socijalna distanca uobičajen je instrument analize socijalnih i etničkih odnosa. Rezultati istraživanja socijalne distance mogu poslužiti razumijevanju društvenih odluka koje se manifestiraju u odrede-

Introduction

The American sociologist Robert E. Park is responsible for development of the concept of social distance as an instrument for researching the relationships of different social groups in society. He defined social distance as the degree of understanding and feeling of intimacy in various types of personal and social relationships (Park, 1924). Further development of this concept and research tool is attributed to E. Bogardus, who referred to social distance as “the degrees and grades of understanding and feeling that persons experience regarding each other” (Bogardus, 1925b, 299). The Bogardus scale of social relations, although somewhat aged and often criticized, has remained a basic tool for researching social distance and measuring and quantifying the level of understanding, intimacy, and acceptance among various social groups (Bogardus, 1925b; Bogardus 1933). In his research, he found prejudices and generalizations to be the main factors of high levels of social distance towards different ethnic groups, while personal experiences with members of these ethnic groups turned out to be less important (Bogardus, 1925a). Stereotypical views regarding a certain social and/or ethnic community had the strongest influence on the level of social distance towards that community. As a rule, members of such groups were “not perceived as individuals, but through stereotypes, which are easily activated and often used to explain the causes of behavior” (Previšić et al., 2004, 107). In this light, stereotypes can be defined as “psychological representations of the characteristics of people that belong to particular groups” (McGarthy et al., 2002, 2).

Previšić et al. (2004) suggested that social distance could be viewed in the context of social domination theory where “societies are structured as systems of group-based social hierarchies and where the social power, reputation and privileges of the individual... depend primarily on his or her socially structured group (race, religion, ethnic, social group...)” (Previšić et al., 2004, 107).

Social distance is a common instrument for analyzing social and ethnic relations. The results of research on social distance can serve to help understand decisions that have been made in a particular

nom socijalnom prostoru (Akerlof, 1997). Sociologija, pedagogija i psihologija predstavljaju znanosti koje su iz svoga kuta gledišta istraživanjem socijalne distance analizirale različite socijalne i/ili etničke odnose u hrvatskom društvu (Katunarić, 1991; Šiber, 1997; Malešević i Uzelac, 1997; Previšić, 1996; Ćorkalo i Kamenov, 2003; Banovac i Boneta, 2006; Hrvatić, 1996, 2004, 2005; Previšić i dr., 2004; Blažević Simić, 2011; Maričić i dr., 2012; Mrnjajus, 2013; Pilić, 2014; Tomašić Humer i Milić, 2017; Kalebić i dr., 2018; Kovačević i dr., 2020).

U većini provedenih istraživanja socijalne distance u Hrvatskoj Romi su nacionalna manjina prema kojoj se iskazuje ponajviša socijalna distanca. Slična situacija prisutna je i u zemljama u okruženju jer, kako ističe Babić (2004), Romi su svugdje i u svako vrijeme gdje su bili prisutni činili marginalnu društvenu skupinu. Primjerice, prijašnja istraživanja socijalne distance u susjednoj Srbiji pokazuju vrlo visoku socijalnu distancu prema Romima (Miladinović, 2008). Jednako tako i novija opširna istraživanja upućuju na to da su Romi i dalje nacionalna manjina, odnosno etnička skupina spram koje se ondje izražava vrlo visoka socijalna distanca (Bašić i sur., 2020). Prema novijim istraživanjima Romi i nadalje predstavljaju skupinu spram koje se izražava visoka socijalna distanca i u nekim drugim državama poput Poljske (Zalewska-Puchała i dr., 2020), Rumunjske (Toma i Foszto, 2018; Ives i dr., 2016) ili Mađarske (Cserti Csapó, 2019).

Iz prostorno-geografske perspektive socijalna je distanca kao pojava sagledana u manjem broju dosadašnjih radova u Hrvatskoj. Određene prostorne aspekte socijalne distance istražili su Šlezak i Šakaja (2012) i Šakaja i Šlezak (2013) na primjeru Roma u naselju Kuršanec. Određene naznake prostornoga sagledavanja socijalne distance donose u svojim radovima Hrvatić (2004, 2005) te Banovac i Boneta (2006). Dio navedenih autora u svojim se radovima dotiče kontaktne hipoteze (Allport, 1954; Pettigrew i Troop, 2005) gdje potvrđuju, odnosno dovode u pitanje smanjenje socijalne distance prema Romima u situaciji prostornoga približavanja i omogućavanja fizičkoga kontakta.

Društveni odnosi podrazumijevaju dvosmjerno djelovanje tijekom interakcije dviju skupina u društvu. Za potpuno razumijevanje društvenih od-

social space (Akerlof, 1997). Sociology, pedagogy, and psychology are fields of science within which various social and/or ethnic relations (including social distance) in Croatian society have been analyzed (Katunarić, 1991; Šiber, 1997; Malešević and Uzelac, 1997; Previšić, 1996; Ćorkalo and Kamenov, 2003; Banovac and Boneta, 2006; Hrvatić, 1996, 2004, 2005; Previšić et al., 2004; Blažević Simić, 2011; Maričić et al., 2012; Mrnjajus, 2013; Pilić, 2014; Tomašić Humer and Milić, 2017; Kalebić et al., 2018; Kovačević et al., 2020).

In majority of the research conducted on social distance in Croatia, Roma have been found to be the national minority with the highest level of social distance. The situation in neighboring countries is similar because, as Babić (2004) pointed out, Roma are a marginal social group wherever they are. For example, previous research on social distance in neighboring Serbia showed (Miladinović, 2008) very high social distance towards Roma. Likewise, recent extensive research indicates that the Roma are still a national minority, i.e. an ethnic group which experiences a high level of social distance (Bašić et al., 2020). According to recent research, the Roma continue to be a group with high social distance in countries such as Poland (Zalewska-Puchała et al., 2020), Romania (Toma and Foszto, 2018; Ives et al., 2016), and Hungary (Cserti Csapó, 2019).

From a spatial-geographical perspective, social distance as a phenomenon has been researched in a small number of works in Croatia. Certain spatial aspects of social distance were explored by Šlezak and Šakaja (2012) and Šakaja and Šlezak (2013) for the example of Roma in the Kuršanec settlement. Hrvatić (2004, 2005) and Banovac and Boneta (2006) also found certain indications of the spatial perception of social distance in their research. Some of the aforementioned authors touch on the contact hypothesis (Allport, 1954, Pettigrew and Troop, 2005), where they confirm or question the reduction of social distance towards Roma in a situation of spatial rapprochement and where physical contact has been enabled.

Social relations imply two-way interaction of two groups in society. In order to understand the social relations between Roma and the majority

nosa Roma i većinskoga stanovništva u hrvatskom društvu nužno je istražiti ne samo odnos većinskoga stanovništva prema Romima već i odnos romskoga stanovništva prema većinskom stanovništvu. Dok je socijalna distanca prema Romima neosporna činjenica potvrđena većim brojem istraživanja, pitanje socijalne distance koju iskazuju sami Romi nedovoljno je istraženo područje. Hrvatić (2005) te Šlezak i Šakaja (2012) u određenoj se mjeri dotiču socijalne distance Roma prema drugim izabranim nacionalnim manjinama odnosno etničkim skupinama. Hrvatić (2005) donosi i kratku prostornu analizu socijalne distance Roma, odnosno razinu prihvaćanja osoba koje nisu Romi između romskih ispitanika u različitim županijama Republike Hrvatske.

Romska zajednica u Hrvatskoj u identitetskom smislu nije homogena. S obzirom na jezik kojim govore moguće je izdvojiti dvije glavne skupine Roma u Hrvatskoj. S jedne su strane Romi Bajaši, govornici bajaškoga rumunjskog govora (Olujić i Radosavljević, 2007) nastanjeni ponajviše u Međimurskoj županiji, ali i u okolici Varaždina, Siska, Kutine, Slavenskog Broda te u dijelu Podravine i u Baranji. S druge strane su ostali Romi koji govore romskim jezikom. Prema posljednjem popisu stanovništva najviše ih je zabilježeno u Gradu Zagrebu i Primorsko-goranskoj županiji (DZS, 2012). Zbog postojećih razlika unutar romske etničke zajednice u Hrvatskoj mogu se pretpostaviti i određene razlike u međusobnim društvenim odnosima, ali i odnosu spram većinskoga stanovništva.

Kroz istraživanje zanemarena aspekta socijalne distance samih Roma ovaj rad osim odgovora o razini socijalne distance Roma prema izabranim skupinama želi odgovoriti na niz važnih pitanja čiji odgovori mogu poslužiti boljem razumijevanju socijalnoga odnosa Roma i većinskoga društva, ali i odnosa unutar same romske zajednice. Iz prostorne perspektive provedeno istraživanje želi otkriti postoje li razlike u iskazivanju socijalne distance između Roma nastanjenih u različitim dijelovima Hrvatske. Istovremeno se želi otkriti postoje li razlike u iskazivanju socijalne distance između pripadnika dviju glavnih skupina Roma u Hrvatskoj te postoji li uzajamna socijalna distanca između samih pripadnika različitih romskih skupina. Konkretna istraživačka pitanja glase:

population in Croatian society, it is necessary to investigate both the attitudes of the majority population towards the Roma and the attitudes of the Roma population towards the majority population. While the social distance towards the Roma is an indisputable fact that has been confirmed by a number of studies, the issue of social distance expressed by the Roma themselves is an insufficiently researched area. Hrvatić (2005) and Šlezak and Šakaja (2012) touched on the social distance of Roma towards other national minorities and ethnic groups to some extent. Hrvatić (2005) also provided a brief spatial analysis of the level of acceptance of non-Roma persons among Roma respondents in various counties of the Republic of Croatia.

The Roma community in Croatia is not homogeneous in terms of identity. It is possible to distinguish two main groups of Roma in Croatia according to language. First, the Bayash Roma speak the Bayash Romanian dialect (Olujić and Radosavljević, 2007) and live mostly in Međimurje County, but also in the vicinity of Varaždin, Sisak, Kutina, Slavonski Brod and in parts of Podravina and Baranja. Second, there are other Roma who speak the Romani language. According to the latest census, most of the Romani-speaking Roma were recorded in the City of Zagreb and Primorje-Gorski Kotar County (CBS, 2012). Due to the differences within the Roma community in Croatia, certain differences in mutual social relations can be assumed, but also in the attitudes towards the majority population.

By researching the neglected aspect of social distance of Roma themselves, this paper, in addition to answering the level of social distance of Roma to selected groups, seeks to answer a number of important questions to better understand the social relationship between Roma and the majority group of Croatian society. From a spatial perspective, this research seeks to find out if there are differences in the expression of social distance among Roma living in different parts of Croatia. The second goal is to find out whether there are differences in the expression of social distance between members of the two main groups of Roma in Croatia, and whether there is mutual social distance between members of different Roma groups. The specific research questions are:

- Postoji li socijalna distanca Roma prema Hrvatima?
- Postoje li razlike u iskazivanju socijalne distance Roma Bajaša i ostalih Roma u Hrvatskoj prema izabranim nacionalnim manjinama, etničkim i imigrantskim skupinama?
- Postoji li međusobna socijalna distanca između Roma Bajaša i ostalih Roma u Hrvatskoj?
- Postoje li razlike u iskazivanju socijalne distance Roma u različitim dijelovima Hrvatske?
- Is there social distance from Roma towards Croats (the majority ethnic group)?
- Are there differences in the expression of social distance between Bayash Roma and other Roma in Croatia towards selected national minorities, ethnicities, and immigrant groups?
- Is there mutual social distance between Bayash Roma and other Roma in Croatia?
- Are there differences in the expression of social distance of Roma in different parts of Croatia?

Metode i instrumenti istraživanja

Istraživanje je provedeno 2016. godine na uzorku od 203 pripadnika romske nacionalne manjine u sklopu opsežnijega autorova istraživanja. Ispitanici su odabrani iz triju geografskih područja s najvećim brojem i koncentracijom Roma u Hrvatskoj: Međimurske županije (N= 100), Grada Zagreba (N=50) i Primorsko-goranske županije (N=53). Ispitanici su izabrani i prema pripadnosti subetničkim romskim skupinama. Tako je među Romima Bajašima bilo 100 ispitanika, dok su 103 ispitanika bili pripadnici ostalih romskih skupina.

Osnovni instrument istraživanja bila je klasična Bogardusova skala sa sedam stupnjeva socijalnih odnosa za koje su ispitanici iskazivali svoj (ne)pristanak s određenom socijalnom ili etničkom skupinom. Ponudeni socijalni odnosi bili su: *bračni odnos, osobno prijateljstvo, neposredni susjed, suradnik na poslu, stanovnik u mojoj zemlji, posjetitelj moje zemlje te isključenje iz zemlje*.

Ispitanicima su ponudeni sljedeći narodi i nacionalne manjine: Hrvati, Slovenci, Mađari, Srbi, Albanci, Kinezi i Sirijci. Ispitanicima jedne subetničke romske skupine ponudeni su i pripadnici druge romske skupine. Tako su Bajašima ponudeni „Lacatarii” pojam kojim Bajaši označavaju ostale Rome koji govore romskim jezikom. Ostalim Romima, sukladno navedenom, ponudeni su Bajaši kao skupina spram koje su trebali označiti spremnost na pojedine razine socijalnoga odnosa.

U vrijeme značajnih migracija na Europskom kontinentu zanimljivo je provjeriti i odnos Roma kao jedne od najraseljenijih etničkih zajednica pre-

Research methods and instruments

The research was conducted in 2016 on a sample of 203 members of the Roma national minority, as part of another, more extensive research by the author. Respondents were selected from the three geographical areas with the highest number and concentration of Roma in Croatia: Međimurje County (N=100), the City of Zagreb (N=50), and Primorje-Gorski Kotar County (N=53). Respondents were also selected according to their affiliation with Roma sub-ethnic groups. Thus, there were 100 respondents from the Bayash Roma, while 103 respondents were members of other Roma groups.

The main research instrument was the classic Bogardus scale, with seven levels of social relations for which the respondents expressed their level of (dis)agreement with certain social or ethnic groups. The social relations offered were: *marital relationship, personal friendship, close neighbor, co-worker, resident of my country, visitor to my country, and exclusion from the country*.

Respondents were offered the following peoples and national minorities: Croats, Slovenians, Hungarians, Serbs, Albanians, Chinese, and Syrians. Respondents from each Roma ethnic group were also offered members of another Roma group. Thus, the Bayash Roma were offered „Lacatarii”, which is a term that the Bayash Roma use to refer to other Roma who speak the Romani language. Other Roma, in accordance with the above, were offered Bayash Roma.

At a time of significant migration on the European continent, it is interesting to look at the attitudes of the Roma, as one of the most displaced

ma imigrantima. Stoga su osim navedenih naroda i nacionalnih manjina romskim ispitanicima ponuđene i različite imigrantske skupine: zapadnoeuropski imigranti, imigranti iz SAD-a i Kanade, imigranti s prostora bivše Jugoslavije i afrički imigranti.

Analizom dobivenih odgovora o (ne)pristanku na ponuđene socijalne odnose sa svakim od navedenih naroda, nacionalnih manjina i imigrantskih skupina izračunata su osnovna dva pokazatelja socijalne distance koje predlaže Bogardus (1925b). To su *Indeks opsega socijalnog kontakta* i *Indeks distance socijalnog kontakta*. Navedeni pokazatelji kvantificiraju iskazanu socijalnu distancu i omogućuju lakšu usporedbu socijalne distance prema ponuđenim skupinama. U ovom konkretnom slučaju navedeni pokazatelji dodatno omogućuju usporedbu socijalne distance različitih grupa ispitanika prema identičnim ponuđenim skupinama.

Indeks opsega socijalnog kontakta (Social contact range index – SCR) računa se prema formuli

$$I_{OSK} = \Sigma K^+_{(1-5)} / P$$

gdje je I_{OSK} – indeks opsega socijalnog kontakta
 $\Sigma K^+_{(1-5)}$ – zbroj pozitivnih odgovora prihvatanja prvih pet kontakata Bogardusove skale za određenu nacionalnu manjinu, etničku ili imigrantsku skupinu P – ukupan broj anketiranih ispitanika.

Indeks opsega socijalnog kontakta rezultat je zbroja prihvatanja prvih pet ponuđenih socijalnih odnosa za određenu nacionalnu manjinu, etničku ili imigrantsku skupinu podijeljen s brojem anketiranih ispitanika. Vrijednosti navedenoga pokazatelja kreću se u rasponu između 0,00 i 5,00. Niža vrijednost toga pokazatelja upućuje na manje mogućnosti prilagodbe, integracije i asimilacije određene etničke skupine u većinsko društvo (Bogardus, 1925b). Vrijednost indeksa opsega socijalnog kontakta obrnuto je proporcionalna razini socijalne distance prema istraživanoj nacionalnoj manjini, etničkoj ili imigrantskoj skupini. Viša vrijednost pokazatelja upućuje na nižu socijalnu distancu.

Indeks distance socijalnog kontakta (Social contact distance index – SCD) računa se prema formuli

$$I_{DSK} = \Sigma K^-_{(1-6)} / P$$

ethnic communities, towards immigrants. Therefore, in addition to the aforementioned peoples and national minorities, Roma respondents were offered various immigrant groups: Western European immigrants, immigrants from the United States and Canada, immigrants from the former Yugoslavia, and African immigrants.

The basic two indicators of social distance proposed by Bogardus (1925b) were calculated by analyzing the answers received about the level of consent to various social relations with each of the mentioned peoples, national minorities, and immigrant groups. These are the Social Contact Range Index and the Social Contact Distance Index. These indicators quantify the stated social distance and enable easier comparison among offered groups. In this particular case, these indicators further allow a comparison of the social distance of different groups of respondents toward the same set of social groups.

The *Social Contact Range Index* (SCR) is calculated according to formula

$$I_{OSK} = \Sigma K^+_{(1-5)} / P$$

Where I_{OSK} is Social Contact Range Index, $\Sigma K^+_{(1-5)}$ is the sum of the positive responses to accepting the first five contacts of the Bogardus scale for a particular national minority, ethnic or immigrant group, and P is the total number of respondents.

The *Social Contact Range Index* is the result of the sum of the acceptance of the first five offered social relations for a certain national minority, ethnic or immigrant group divided by the number of respondents. The values of this indicator range between 0.00 and 5.00. The lower value of this indicator the less opportunity for adaptation, integration and assimilation of a certain ethnic group by the majority (Bogardus, 1925b). The value of the social contact range index is inversely proportional to the level of social distance, according to the researched national minority, ethnic or immigrant group. A higher value of the indicator indicates lower social distance.

Social Contact Distance Index (SCD) is calculated according to formula

$$I_{DSK} = \Sigma K^-_{(1-6)} / P$$

gdje je I_{DSK} – indeks distance socijalnog kontakta $\Sigma K_{(1-6)}^-$ – zbroj negativnih odgovora o prihvaćanju prvih šest kontakata Bogardusove skale za određenu nacionalnu manjinu, etničku ili imigrantsku skupinu i P – ukupan broj anketiranih ispitanika.

Navedeni pokazatelj predstavlja vrijednost dobivenu zbrojem svih negativnih odgovora o prihvaćanju prvih šest ponuđenih socijalnih odnosa na Bogardusovoj skali za određenu nacionalnu manjinu, etničku ili imigrantsku skupinu podijeljenim s brojem anketiranih ispitanika. Veća vrijednost pokazatelja upućuje na višu socijalnu distancu prema određenoj skupini. Vrijednost indeksa distance socijalnoga kontakta može biti u rasponu od minimalnih 0,00, koji upućuje na maksimalno prihvaćanje, odnosno nepostojanje socijalne distance, do maksimalne vrijednosti 6,00, koja upućuje na maksimalnu socijalnu distancu prema određenoj skupini.

Unutaretničke i regionalne razlike socijalne distance Roma

Kao što je u uvodnom dijelu navedeno, istraživanje socijalne distance identičnim je upitnikom provedeno s Romima Bajašima i Romima pripadnicima ostalih romskih skupina koji govore romskim jezikom romani Čhib (čib).

Rezultati dobiveni istraživanjem upućuju na to da istraživanjem obuhvaćeni Romi Bajaši najviši stupanj prihvaćanja iskazuju prema Hrvatima. U svim predloženim socijalnim odnosima Bogardusove skale ispitanici bajaške skupine Hrvate najviše prihvaćaju.

Prema (tab. 1) svim ostalim ponuđenim skupinama ispitanici Romi Bajaši u puno manjoj mjeri izražavaju spremnost na prihvaćanje u upitniku navedenih socijalnih odnosa. To se ponajprije odnosi na bliskije socijalne odnose (bračni odnos, osobno prijateljstvo, neposredni susjed, suradnik na poslu) gdje su razlike prihvaćanja pripadnika pojedinih skupina i Hrvata puno izraženije.

Pripadnici ostalih romskih skupina obuhvaćeni istraživanjem prema Hrvatima kao većinskom stanovništvu također iskazuju najviši stupanj prihvaćanja. Međutim, navedeni ispitanici ne iskazuju to-

Where I_{DSK} is Social contact distance index $\Sigma K_{(1-6)}^-$ is the sum of negative responses to the acceptance of the first six contacts of the Bogardus scale for a particular national minority, ethnic or immigrant group, and P is the total number of respondents.

This indicator represents the value obtained by the sum of all negative responses to the acceptance of the first six offered social relations on the Bogardus scale, for a particular national minority, ethnic group, or immigrant group, divided by the number of respondents. A higher value of the indicator indicates a greater social distance towards a certain group. The value of the social contact distance index can range from a minimum of 0.00, which indicates maximum acceptance or total lack of social distance, to a maximum value of 6.00, which indicates total social distance towards a certain group.

Intra-ethnic and regional differences in social distance among Roma

As mentioned in the introduction, the social distance survey was conducted with an identical questionnaire for Bayash Roma and members of other Roma groups who speak the standard Romani Čhib language.

The results obtained by the research showed that the Bayash Roma had the highest level of acceptance towards Croats. In all the proposed social relations of the Bogardus scale, the respondents of the Bayash group accepted Croats the most. They view Croats as a reference group in the society into which the Roma want to integrate.

The surveyed Bayash Roma expressed (Tab. 1) their readiness to accept the social contacts mentioned to a much lesser extent towards all other groups offered. This primarily refers to closer social contacts (marital relationship, personal friendship, close neighbor, co-worker), where the differences in acceptance of members of certain groups and Croats are much more pronounced.

Members of other Roma groups included in the survey also showed the highest level of acceptance of Croats as the majority population. However, the other Roma respondents did not show a similarly

Tab. 1. Postotak potvrdnih odgovora ispitanika Roma Bajaša o prihvaćanju predloženih socijalnih odnosa s izabranim narodima / nacionalnim manjinama / doseljenicima

Tab. 1 Percentage of affirmative answers of Bayash Roma respondents regarding acceptance of proposed social relations with selected nations / national minorities / immigrants

Socijalni kontakt / Social contact	Narod / nacionalna manjina / doseljenici Nation / national minority / immigrants											
	Slovenci / Slovenians	Mađari / Hungarians	Srbi / Serbs	Hrvati / Croats	Albanci / Albanians	Lacatarii	Kinezi / Chinese	Sirijci / Syrians	Zapadnoeuropski doseljenici / Western European immigrants	Doseljenici iz SAD-a i Kanade / Immigrants from USA and Canada	Doseljenici iz država bivše Jugoslavije / Immigrants from the countries of the former Yugoslavia	Afrički doseljenici / African immigrants
Bračni odnos / Marital relationship	36,4	30,3	40,4	83,8	17,2	20,2	17,2	14,1	16,2	50,5	22,2	15,2
Osobni prijatelj / Personal friendship	68,7	42,4	70,7	89,9	41,4	68,7	33,3	31,3	34,3	47,5	38,4	34,3
Neposredni susjed / Close neighbor	85,9	74,8	77,8	91,9	67,7	58,6	67,7	61,6	59,6	78,8	69,7	69,7
Suradnik na poslu / Co-worker	62,6	48,5	59,6	95,0	51,5	50,5	45,5	44,4	44,4	65,7	47,8	45,5
Stanovnik u mojoj zemlji / A resident of my country	89,9	87,9	88,9	98,0	85,9	88,9	85,9	82,8	85,9	86,9	84,9	85,9
Posjetitelj u mojoj zemlji / A visitor to my country	96,0	96,0	95,0	98,0	95,0	95,0	96,0	92,9	92,9	96,0	95,0	96,0
Istjerao bih ga iz moje zemlje / I would remove them from my country	10,1	12,1	12,1	4,0	12,1	11,1	11,1	14,1	14,1	12,1	12,1	11,1

Izvor: terensko istraživanje 2016.

Source: field research 2016.

liko visok stupanj prihvaćanja Hrvata kao što su to iskazali ispitanici Bajaške skupine. Razlike u razini prihvaćanja određenih socijalnih kontakata s pripadnicima pojedinih skupina nisu toliko izražene kao u Roma Bajaša (tab. 2).

Kvalitetnija usporedba izražavanja socijalne distance Roma Bajaša i ostalih Roma lakša je kroz

high level of acceptance of Croats like the Bayash Roma respondents. Differences in the level of acceptance of certain social contacts with members of some groups are not as pronounced as with the Bayash Roma included in the survey (Tab. 2).

A better comparison of the expression of social distance of Bayash Roma and other Roma is pos-

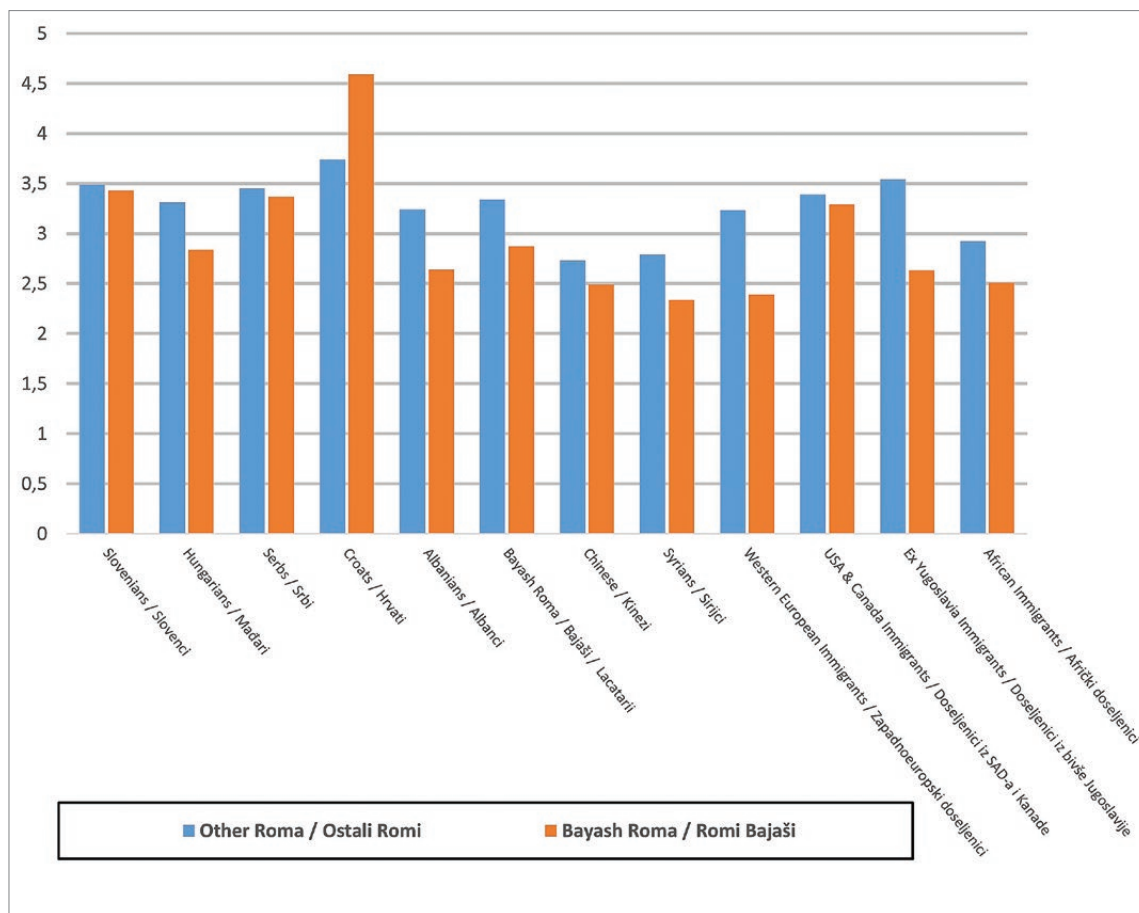
Tab. 2. Postotak potvrdnih odgovora ispitanika ostalih Roma o prihvaćanju predloženih socijalnih odnosa s izabranim narodima / nacionalnim manjinama / doseljenicima
Tab. 2 Percentage of affirmative answers of other Roma respondents on the acceptance of the proposed social relations with selected nations / national minorities / immigrants

Socijalni kontakt / Social contact	Narod / nacionalna manjina / doseljenici Nation / national minority / immigrants											
	Slovenci / Slovenians	Mađari / Hungarians	Srbi / Serbs	Hrvati / Croats	Albanci / Albanians	Lacatarii	Kinezi / Chinese	Sirijci / Syrians	Zapadnoeuropski doseljenici / Western European immigrants	Doseljenici iz SAD-a i Kanade / Immigrants from USA and Canada	Doseljenici iz država bivše Jugoslavije / Immigrants from the countries of the former Yugoslavia	Afrički doseljenici / African immigrants
Bračni odnos / Marital relationship	54,6	50,5	50,5	76,3	39,2	45,4	32,0	32,0	45,4	52,6	57,7	29,9
Osobni prijatelj / Personal friendship	79,4	74,2	79,4	79,4	72,2	78,4	57,7	61,9	72,2	75,3	78,4	69,1
Neposredni susjed / Close neighbor	72,2	69,1	74,2	74,2	72,2	69,1	60,8	61,9	70,1	72,2	75,3	63,9
Suradnik na poslu / Co-worker	69,1	66,0	71,1	71,1	67,0	69,1	59,8	61,9	66,0	69,1	69,1	65,0
Stanovnik u mojoj zemlji / A resident of my country	74,2	68,0	72,2	73,2	73,2	76,3	61,9	62,9	69,1	70,1	73,2	63,9
Posjetitelj u mojoj zemlji / A visitor to my country	74,2	72,2	71,1	70,1	67,0	75,3	67,0	77,3	78,4	76,3	76,3	78,4
Istjerao bih ga iz moje zemlje / I would remove them from my country	5,2	8,3	10,3	11,3	9,3	10,3	17,5	15,5	10,3	7,2	11,3	15,5

Izvor: terensko istraživanje 2016.
Source: field research 2016.

analizu deriviranih pokazatelja socijalne distance. Paralelan prikaz *Indeksa opsega socijalnog kontakta* za obje istraživane subetničke skupine Roma (sl. 1) već na prvi pogled upućuje na određene zaključke. Kod svih promatranih naroda, nacionalnih manjina i imigrantskih skupina višu razinu prihvaćanja (veći SCR Indeks) pokazuju ispitanici ostalih Romskih skupina. Jedino prema Hrvatima

sible using an analysis of the derived indicators of social distance. A parallel presentation of the *Social Contact Range Index* for both surveyed Roma sub-ethnic groups (Fig. 1) suggests some conclusions at first glance. All nations, national minorities, and immigrant groups have a higher level of acceptance (higher SCR Index) by respondents of other Roma groups. Only members of the Bayash

Sl. 1. Indeks opsega socijalnog kontakta Roma Bajaša i ostalih Roma prema izabranim narodima / nacionalnim manjinama / doseljenicima
Fig. 1 Social Contact Range Index of Bayash Roma and other Roma towards selected nations / national minorities / immigrants

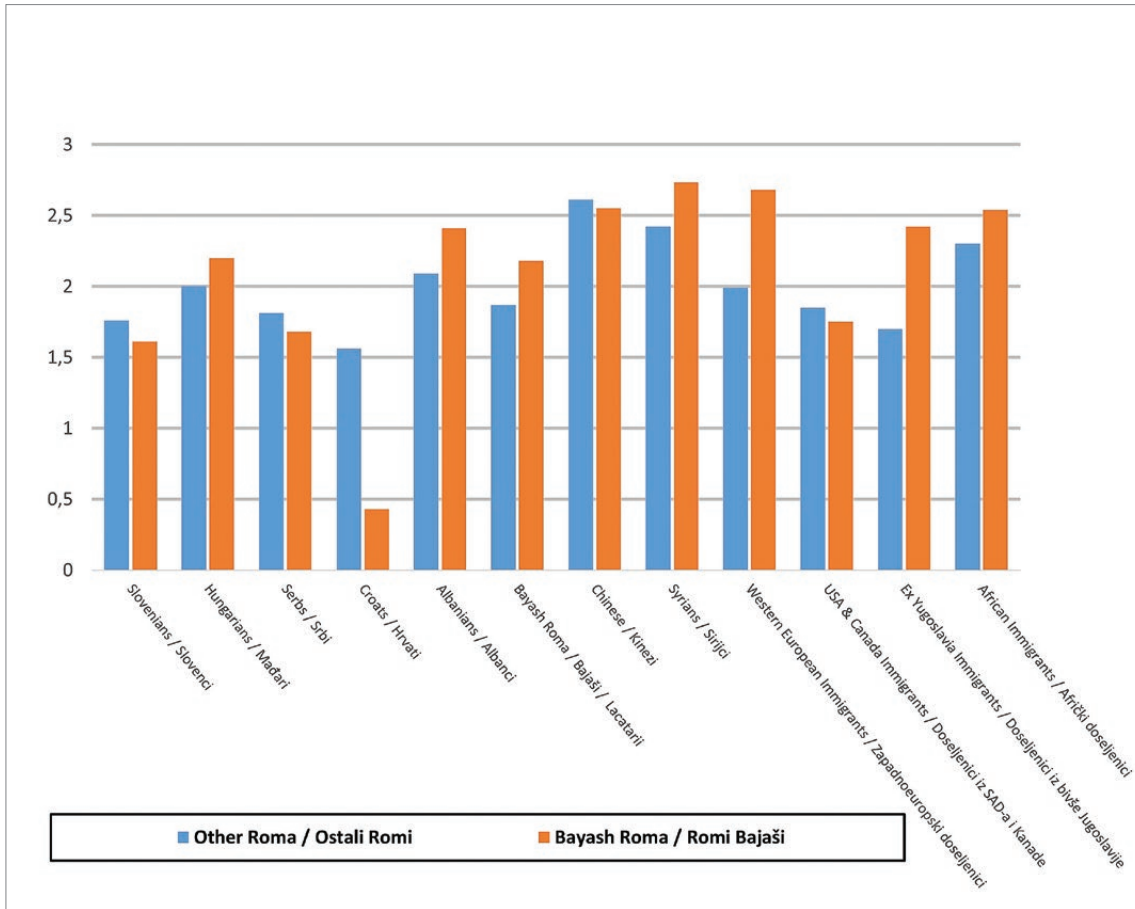
Izvor: terensko istraživanje 2016.
Source: field research 2016

višu razinu prihvaćanja iskazuju ispitanici Bajaške skupine.

Kod ispitanika ostalih Romskih skupina vrijednost SCR indeksa kreće se u rasponu 2,73 (Kinezi) do 3,74 (Hrvati). Anketom obuhvaćeni Romi Bajaši imaju puno veći raspon (ne)prihvaćanja određenih skupina. Minimalna vrijednost zabilježena je za Sirijce (2,34), dok je maksimalna zabilježena za Hrvate (4,59). Razlika maksimalne i minimalne vrijednosti SCR indeksa kod ispitanika ostalih romskih skupina iznosi 1,01. Kod ispitanih Roma Bajaša ta je razlika puno veća, 2,25. Dok istraživanjem obuhvaćeni ostali Romi prilično ujednačeno prihvaćaju sve ponudene skupine, ispitanici Bajaši imaju vrlo značajne razlike u prihvaćanju određenih skupina.

group respondents showed a higher level of acceptance towards Croats.

For respondents of other Roma groups, the value of the SCR index ranged from 2.73 (Chinese) to 3.74 (Croats). The Bayash Roma surveyed had a much greater range of acceptance towards certain groups. The minimum value was recorded for Syrians (2.34) while the maximum was recorded for Croats (4.59). The difference between the maximum and minimum values of the SCR index among members of other Roma groups surveyed was 1.01. For the Bayash Roma included in survey, the difference was much larger, 2.25. While other Roma respondents accept all offered groups evenly, Bayash Roma showed very significant differences in their acceptance of the offered groups.

Sl. 2. Indeks distance socijalnog kontakta Roma Bajaša i ostalih Roma prema izabranim narodima / nacionalnim manjinama / doseljenicima
Fig. 2 Social Contact Distance Index of Bayash Roma and other Roma towards selected nations / national minorities / immigrants

Izvor: terensko istraživanje 2016.

Source: field research 2016

Najniža razina prihvaćanja ispitanika obiju romskih skupina zabilježena je prema Kinezima i Sirijcima. Zanimljivo je uočiti značajne razlike u razini prihvaćanja Albanaca i imigranata s područja bivše Jugoslavije. Kod obiju navedenih skupina ostali ispitanici Romi iskazuju mnogo viši stupanj prihvaćanja od ispitanih Roma Bajaša. Ta se razlika može objasniti porijeklom ostalih istraživanjem obuhvaćenih Roma. Naime, četvrtina ispitanika u skupini ostalih Roma rođeno je izvan Republike Hrvatske, velika većina njih upravo u ostalim državama nastalima raspadom bivše Jugoslavije.

Drugi derivirani pokazatelj *Indeks distance socijalnog kontakta* (SCD Indeks) (sl. 2) dodatno pokazuje razlike u iskazivanju socijalne distance između istraživanjem obuhvaćenih Roma Bajaša

The lowest levels of acceptance from respondents of both Roma groups were recorded towards Chinese and Syrians. It is interesting to note significant differences in the level of acceptance of Albanians and immigrants from former Yugoslavia. Other Roma respondents showed a much higher level of acceptance than Bayash Roma towards these groups. This difference can be explained by the origin of non-Bayash Roma. Namely, a quarter of the non-Bayash Roma respondents were born outside of the Republic of Croatia, the majority of them in the countries that emerged from the break-up of Yugoslavia.

The second derived indicator, the Social Contact Distance Index (SCD Index) (Fig. 2), further showed differences in the expression of social distance between Bayash Roma included in survey and

i ostalih Roma. Najuočljivija razlika u iskazivanju socijalne distance vidljiva je prema Hrvatima. Anketirani Romi Bajaši prema Hrvatima gotovo uopće ne iskazuju socijalnu distancu (SCD = 0,43). Ostali anketirani Romi prema Hrvatima iskazuju najmanju, no istovremeno prilično visoku socijalnu distancu (SCD = 1,56). Po tom pokazatelju ispitani Romi Bajaši također imaju veći raspon vrijednosti: od minimalnih 0,43 (Hrvati) do maksimalnih 2,73 (Kinezi). Ostali ispitani Romi minimalnu socijalnu distancu iskazuju prema Hrvatima (1,56), dok najvišu iskazuju prema Kinezima (2,61). Razlika maksimalne i minimalne vrijednosti SCD indeksa kod Roma Bajaša iznosi 2,30, a kod ostalih Roma 1,05. Dok ostali anketirani Romi prilično ujednačeno iskazuju socijalnu distancu prema ponuđenim skupinama, istraživanjem obuhvaćeni Romi Bajaši imaju mnogo izraženije razlike u socijalnoj distanci prema određenim skupinama.

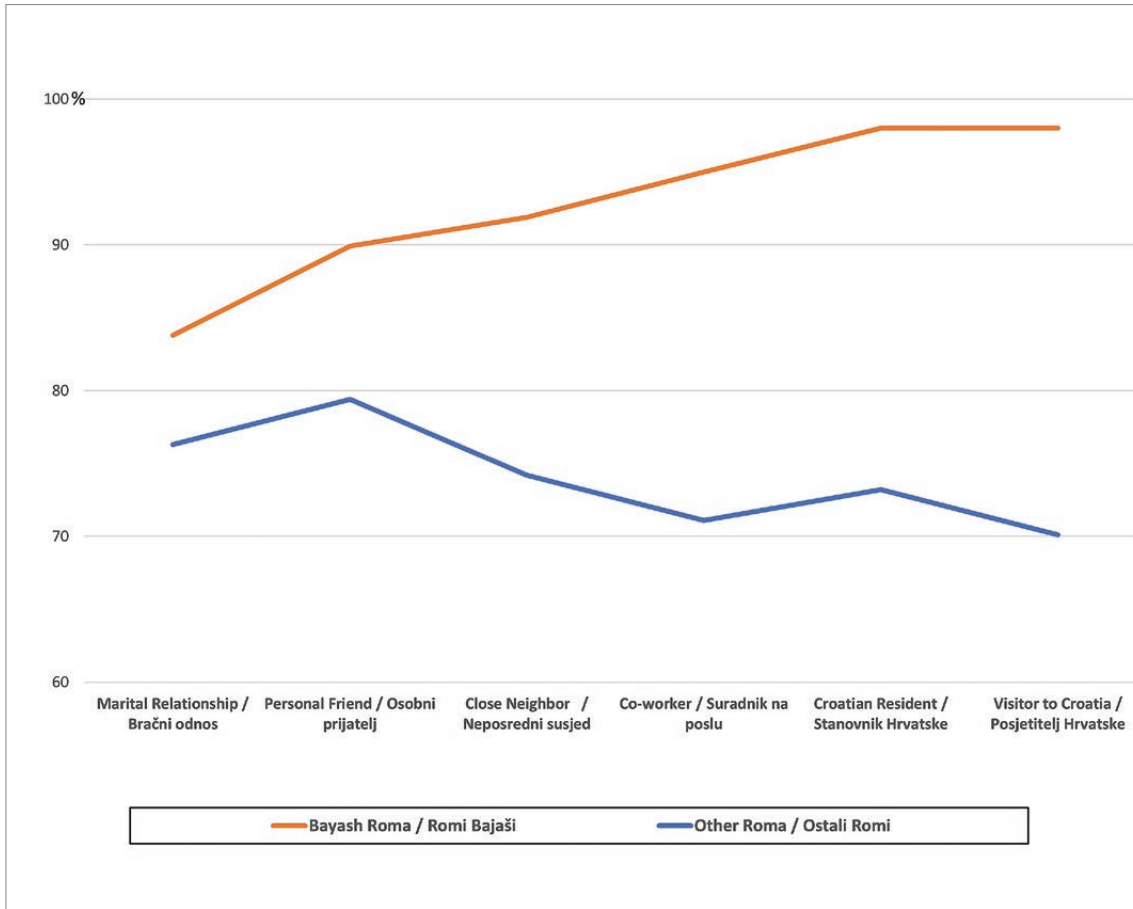
Dosadašnja analiza daje odgovore na prva dva istraživačka pitanja. Prema Hrvatima kao većinskom stanovništvu ispitani Romi Bajaši ne iskazuju gotovo nikakvu socijalnu distancu, dok ostali anketirani Romi prema Hrvatima iskazuju najmanju socijalnu distancu, ali ne znatnije različitu od one spram nekih ostalih predloženih naroda, nacionalnih manjina i imigrantskih skupina. Upravo u odnosu prema Hrvatima kao većinskom narodu vidljiva je najveća razlika između ispitanih Roma Bajaša i ostalih Roma u iskazivanju socijalne distance (sl. 3). Zanimljivo je uočiti kako sa smanjenjem razine intimnosti pada i razina prihvaćanja Hrvata od strane ostalih anketiranih Roma. Detaljnija analiza razine prihvaćanja Hrvata pokazuje da kod obiju skupina anketiranih Roma postoji određena razina neprihvatanja Hrvata u intimnijim predloženim socijalnim odnosima. Što predloženi socijalni odnosi postaju manje intimni, anketirani Romi Bajaši u sve znatnijoj mjeri izražavaju prihvaćanje, dok ostali ispitani Romi iskazuju sve nižu razinu prihvaćanja. Navedeno smanjenje razine prihvaćanja odudara od klasične teorije socijalne distance, gdje se očekuje viša razina prihvaćanja što je predloženi odnos manje intiman.

Jedno od postavljenih istraživačkih pitanja odnosilo se na to postoji li međusobna socijalna distanca između Roma Bajaša i ostalih Roma. *Indeks opsega*

members of other Roma groups surveyed. The most noticeable difference in expression of social distance is visible towards Croats. The Bayash Roma surveyed showed almost no social distance towards Croats at all (SCD = 0.43). Other Roma respondents, however, showed relatively high social distance towards Croats (SCD = 1.56), though it was still the lowest of all the offered groups. For this indicator, the Bayash Roma respondents also had a larger range of values: from a minimum of 0.43 (Croats) to a maximum of 2.73 (Chinese). Other Roma respondents also showed the lowest value for social distance towards Croats (1.56) and the highest towards Chinese (2.61). The difference between the maximum and minimum values of the SCD index among Bayash Roma included in survey was 2.30, and 1.05 among other Roma. While other Roma respondents showed social distance towards the offered groups quite uniformly, Bayash Roma had much more pronounced differences in social distance towards certain groups.

The analysis has, therefore, provided answers to the first two research questions. Bayash Roma respondents showed almost no social distance towards Croats, while other Roma showed the lowest social distance towards Croats, but not significantly less than towards other nations, national minorities, and immigrant groups. It is in relation to Croats that the greatest difference in the expression of social distance between Bayash Roma and members of other Roma groups is visible (Fig. 3). It is interesting to note that with the decrease in the level of intimacy, the level of acceptance of Croats by other Roma respondents also decreases. A more detailed analysis of the level of acceptance of Croats shows that both groups of Roma respondents have a certain lack of acceptance of Croats regarding more intimate social relations, e.g. marriage. The less intimate the proposed social relation becomes, the more the Bayash Roma respondents expressed acceptance, while other Roma respondents showed the inverse. The reduced levels of acceptance deviate from the classical theory of social distance, whereby a higher level of acceptance is expected to make the proposed relationship less intimate.

One of the research questions explored the existence of mutual social distance between Bayash Roma

Sl. 3. Razine prihvatanja socijalnoga odnosa s Hrvatima (u %)

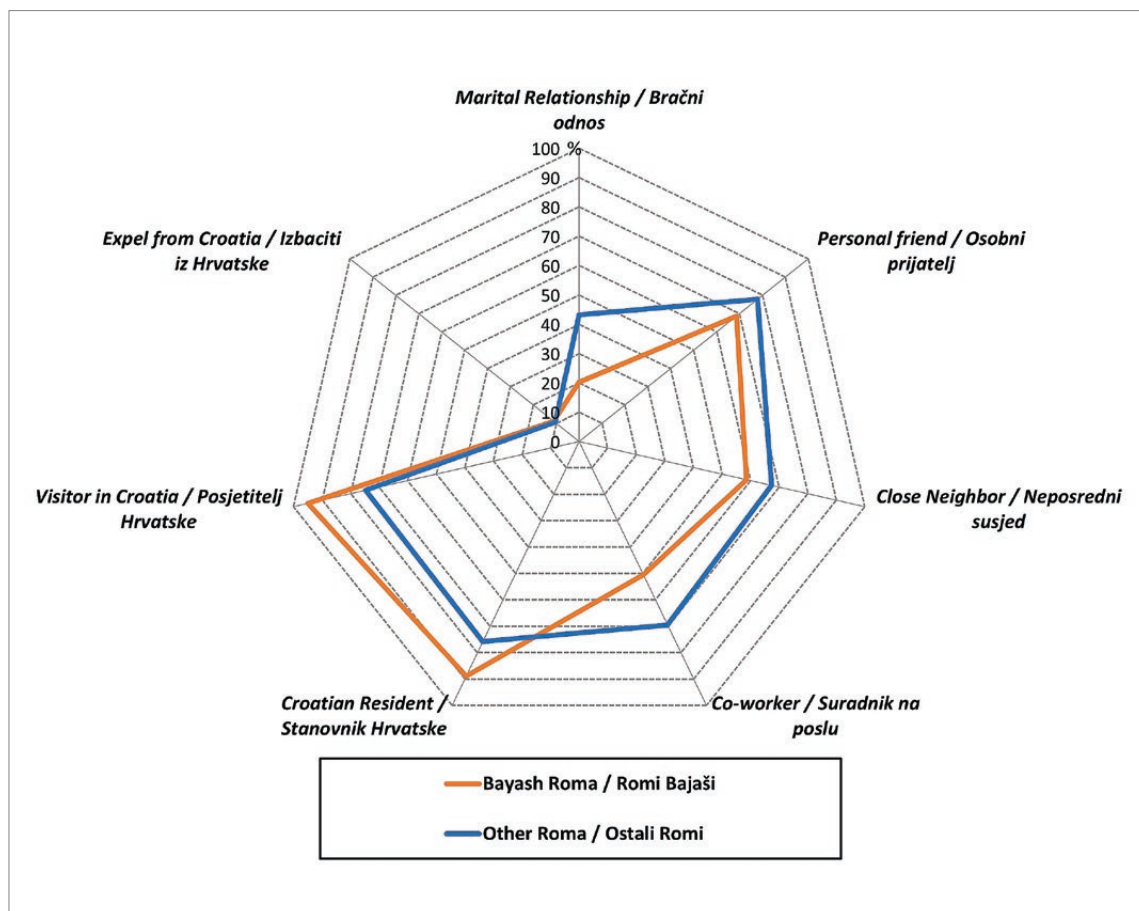
Fig. 3 Levels of acceptance of social relations with Croats (in %)

Izvor: terensko istraživanje 2016.

Source: field research 2016

socijalnog kontakta anketiranih Roma Bajaša prema ostalim Romima iznosi 2,87, a ostalih Roma prema Bajašima 3,37. S druge strane, *indeks distance socijalnog kontakta* anketiranih Bajaša prema ostalim Romima iznosi 2,18, a ostalih Roma prema Bajašima 1,87. Navedene vrijednosti upućuju na to da pripadnici različitih romskih skupina u Hrvatskoj izražavaju određenu dozu međusobne socijalne distance. Socijalna distanca između pojedinih romskih skupina slična je socijalnoj distanci prema drugim narodima odnosno nacionalnim manjinama navedenima u upitniku: Srbima, Slovincima i Mađarima. Iako je pojava obostrana, zanimljivo je da istraživanjem obuhvaćeni Bajaši iskazuju nešto višu socijalnu distancu prema ostalim Romima nego što ostali Romi iskazuju prema Bajašima. Detaljnija

and other Roma. The *Social Contact Range Index* of Bayash Roma respondents towards other Roma was 2.87, and the same value of other Roma respondents towards Bayash Roma was 3.37. On the other hand, the *Social Contact Distance Index* of Bayash Roma respondents towards other Roma was 2.18, and the same value of other Roma respondents towards Bayash Roma was 1.87. These values indicate that members of different Roma groups in Croatia express a certain level of mutual social distance. The social distance between certain Roma groups is similar to the social distance towards other nations/national minorities listed in the questionnaire: Serbs, Slovenes, and Hungarians. Although a mutual phenomenon, it is interesting to note that the Bayash Roma included in survey showed slightly higher social dis-

Sl. 4. Razine međusobnoga prihvaćanja (u %) Roma Bajaša i ostalih Roma prema ponuđenim socijalnim odnosima Bogardusove skale
Fig. 4 Levels of mutual acceptance (in %) of Bayash Roma and other Roma according to the offered social relations of the Bogardus scale

Izvor: terensko istraživanje 2016.

Source: field research 2016

analiza, ipak, pokazuje razliku u međusobnom prihvaćanju na razini svakoga predloženog socijalnog odnosa (sl. 4). Bajaški ispitanici prema ostalim Romima iskazuju mnogo nižu razinu prihvaćanja, odnosno višu socijalnu distancu u prvim četirima najintimnijim socijalnim odnosima (bračno srodstvo, osobni prijatelj, susjed, suradnik na poslu). Kod ponuđenih odnosa *stanovnik u mojoj zemlji* i *posjetitelj moje zemlje* višu socijalnu distancu iskazuju ispitanici ostalih romskih skupina. Za prvi socijalni odnos, *bračno srodstvo*, svega je 20,2 % Bajaša i 43,16 % ostalih Roma uključenih u istraživanje spremno na bračni odnos s pripadnikom druge subetničke romske skupine. Navedene vrijednosti među najnižima su uzimajući u obzir sve istraživanjem obuhvaćene skupine.

tance towards other Roma than other Roma showed towards Bayash. A more detailed analysis, however, shows differences in mutual acceptance at the level of each individual proposed social relationship (Fig. 4). Bayash Roma showed a much lower level of acceptance towards other Roma, i.e. greater social distance in the four most intimate social relationships (marital relationship, personal friend, neighbor, co-worker). For the offered relations, *a resident in my country* and a *visitor to my country*, other Roma respondents expressed greater social distance. Regarding marital relationships, only 20.2% of Bayash and 43.16% of other Roma surveyed were willing to marry a member of another sub-ethnic Roma group. The stated values are among the lowest, taking into account all the groups included in the research.

Gore analizirani podatci dovode do odgovora i na treće istraživačko pitanje gdje se potvrđuje međusobna socijalna distanca pripadnika različitih romskih skupina u Hrvatskoj.

Osim unutarnjih razlika istražene su i regionalne razlike u iskazivanju socijalne distance Roma. Zasebno je analizirana socijalna distanca Roma prema izabranim narodima, nacionalnim manjinama i imigrantskim skupinama s obzirom na županiju iz koje dolaze ispitanici. Na taj su način ispitanici podijeljeni u tri skupine: Romi iz Međimurske županije, Grada Zagreba i Primorsko-goranske županije.

Usporedba vrijednosti *indeksa opsega socijalnog kontakta* između anketiranih Roma s područja Međimurske županije, Grada Zagreba i Primorsko-goranske županije upućuje na zanimljive rezultate. Prema svim predloženim narodima, nacionalnim manjinama i migrantskim skupinama najveću spremnost na socijalni kontakt iskazuju Romski ispitanici s područja Grada Zagreba. Nešto nižu spremnost pokazuju Romi Bajaši iz Međimurske županije, a najmanju Romi s područja Primorsko-goranske županije. Prema Hrvatima podjednaku razinu spremnosti na socijalni kontakt iskazuju Romski ispitanici iz Zagreba i Romi iz Međimurske županije, dok je ta spremnost kod Romskih ispitanika iz Primorsko-goranske županije značajno niža (sl. 5).

Jednako je zanimljivo vidjeti da anketirani zagrebački Romi podjednako visoku spremnost na socijalni kontakt pokazuju i prema Romima Bajašima. Zagrebački Romi, očito, prema Bajašima ne gaje socijalnu distancu. Anketirani Romi Primorsko-goranske županije, naprotiv, imaju gotovo dvostruko nižu vrijednost indeksa opsega socijalnog kontakta prema Bajašima, što upućuje na mnogo izrazitiju socijalnu distancu.

Usporedni grafički prikaz *indeksa distance socijalnog kontakta* (sl. 6) još izrazitije otkriva regionalne razlike u iskazivanju socijalne distance. Lako je uočiti najniže razine socijalne distance u istraženom uzorku Roma Grada Zagreba. Jednako tako vrlo su uočljive najviše razine socijalne distance anketiranih Roma Primorsko-goranske županije, i to prema svim izabranim narodima, nacionalnim manjinama i imigrantskim skupinama.

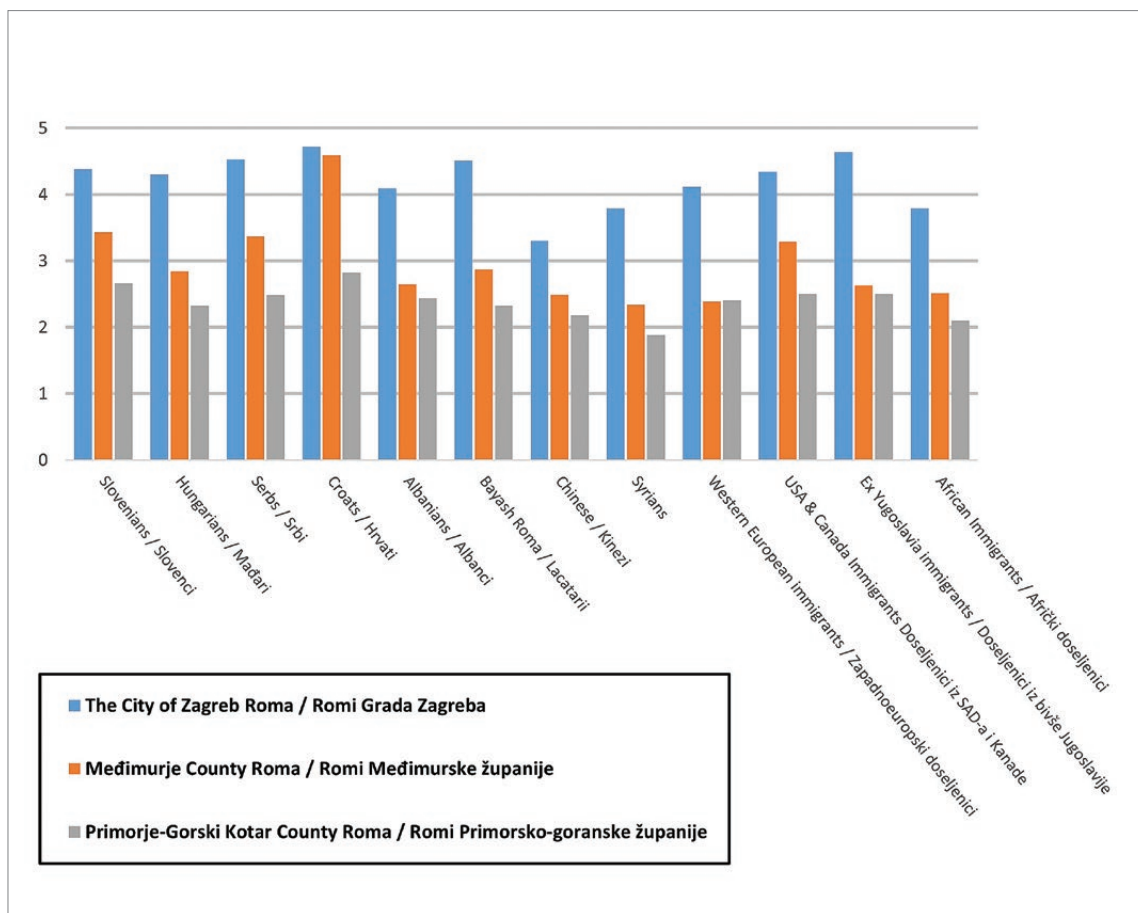
The data analysis led to an answer for the third research question, where the mutual social distance among members of different Roma groups in Croatia was confirmed.

In addition to intra-ethnic differences, regional differences in the expression of social distance were also investigated. The social distance of Roma towards selected nations, national minorities, and immigrant groups with regard to the respondent's country of origin was analyzed separately. In this way, the respondents were divided into three groups: Roma from Međimurje County, Roma from the City of Zagreb, and Roma from Primorje-Gorski Kotar County.

A comparison of the values of the Social Contact Range Index between Roma respondents from Međimurje County, the City of Zagreb, and Primorje-Gorski Kotar County showed interesting results. Roma respondents from the City of Zagreb generally showed the greatest readiness for social contact with the proposed nations, national minorities, and migrant groups. Bayash Roma respondents from Međimurje County showed slightly lower willingness, and Roma respondents from Primorje-Gorski Kotar County showed the lowest level. Roma from Zagreb and Roma from Međimurje County showed the same level of interest in social contact towards Croats, while Roma from Primorje-Gorski Kotar County showed significantly lower willingness (Fig. 5).

It is also interesting to see that Roma respondents from Zagreb showed an equally high readiness for social contact with Bayash Roma. Zagreb's Roma, obviously, do not feel a social distance towards Bayash Roma. The Roma surveyed in Primorje-Gorski Kotar County, on the contrary, had a much lower the value of the Social Contact Range Index towards Bayash Roma, which indicates a much more pronounced sense of social distance.

The comparative graphic presentation of the Social Contact Distance Index (Fig. 6) clearly reveals regional differences in the expression of social distance. It is easy to spot the lowest levels of social distance in the sample of Roma of the City of Zagreb. Equally, the highest levels of social distance, towards all selected peoples, national minorities and immigrant groups, were found among the Roma respondents of Primorje-Gorski Kotar County.

Sl. 5. Indeks opsega socijalnog kontakta međimurskih Roma, Roma Grada Zagreba i Roma iz Primorsko-goranske županije prema izabranim narodima / nacionalnim manjinama / doseljenicima)

Fig. 5 Social Contact Range Index of Međimurje County Roma, Roma of the City of Zagreb, and Roma from Primorje-Gorski Kotar County toward selected nations / national minorities / immigrants

Izvor: terensko istraživanje 2016.

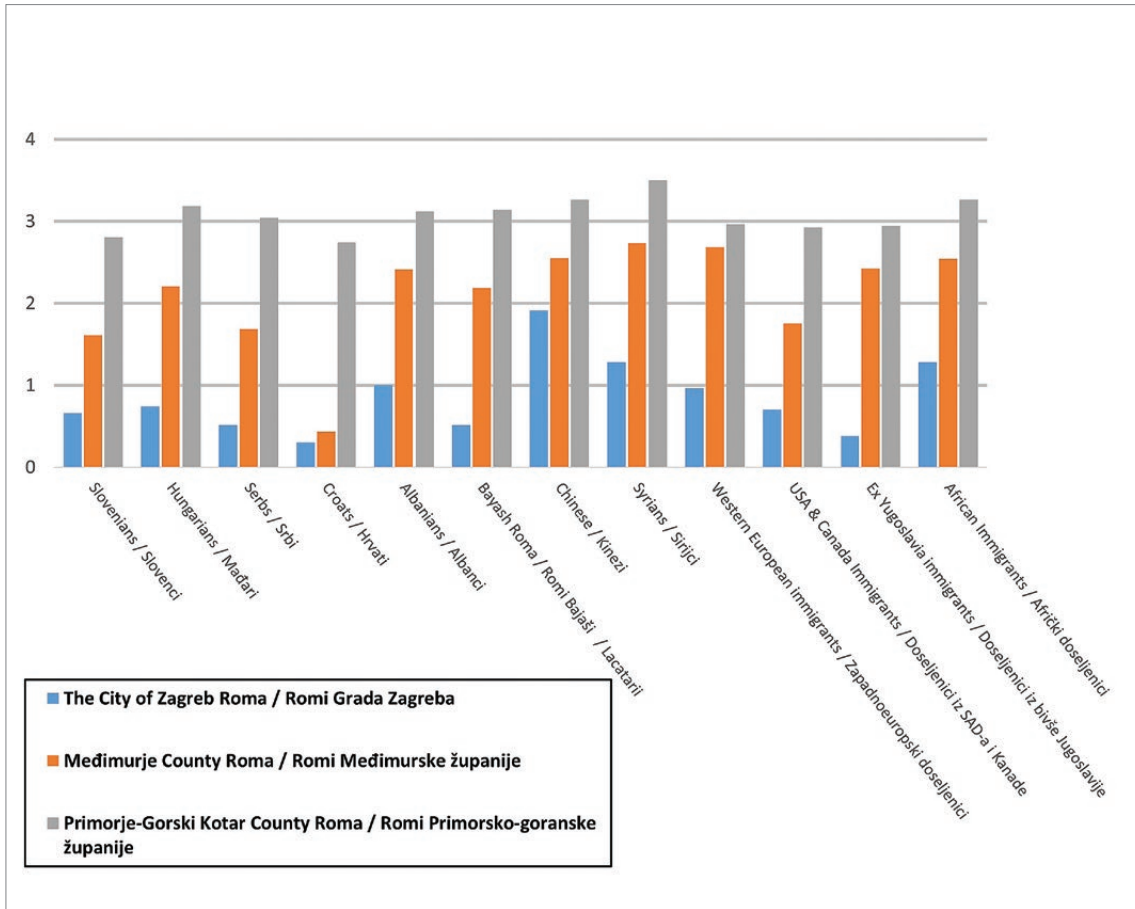
Source: field research 2016

Znakoviti rezultati proizlaze i iz analize međusobne socijalne distance dviju glavnih romskih skupina istražene na regionalnoj razini (sl. 7). Istraživanjem obuhvaćeni Romi Grada Zagreba jedinu zadržku prihvaćanja pripadnika druge velike subetničke skupine, u ovom slučaju Roma Bajaša, imaju u najintimnijem socijalnom kontaktu *bračnog srodstva* (68,1 %). U svim ostalim predloženim socijalnim kontaktima zagrebački Romi vrijednost prihvaćanja odnosa imaju preko 90 %.

S druge strane, manje od četvrtine anketiranih međimurskih Roma (20,2 %) i Roma Primorsko-goranske županije (24 %) pristaje na usko srodstvo putem braka. Romi Međimurske župa-

Significant results also emerged from the analysis of mutual social distance between the two main Roma groups, investigated at the regional level (Fig. 7). The Roma respondents from the City of Zagreb were the only ones with qualms about marrying members of another large sub-ethnic group, i.e. Bayash Roma (68.1%). In all other proposed social contacts, Zagreb's Roma had a value of over 90%.

On the other hand, less than a quarter of Međimurje Roma (20.2%) and Roma of Primorje-Gorski Kotar County (24%) would agree to marriage. The Roma of Međimurje County showed a high level of acceptance in social relations for: a

Sl. 6. Indeks distance socijalnog kontakta međimurskih Roma, Roma Grada Zagreba i Roma iz Primorsko-goranske županije prema izabranim narodima / nacionalnim manjinama / doseljenicima

Fig. 6 Social Contact Distance Index of Međimurje County Roma, Roma of the City of Zagreb, and Roma from Primorje-Gorski Kotar County towards selected nations / national minorities / immigrants

Izvor: terensko istraživanje 2016.

Source: field research 2016

nije visoku razinu prihvaćanja iskazuju u socijalnim odnosima stanovnik moje zemlje (88,89 %) i posjetitelj moje zemlje (94,95 %). Ostale socijalne kontakte prihvaća do 60 % ispitanika s područja Međimurske županije.

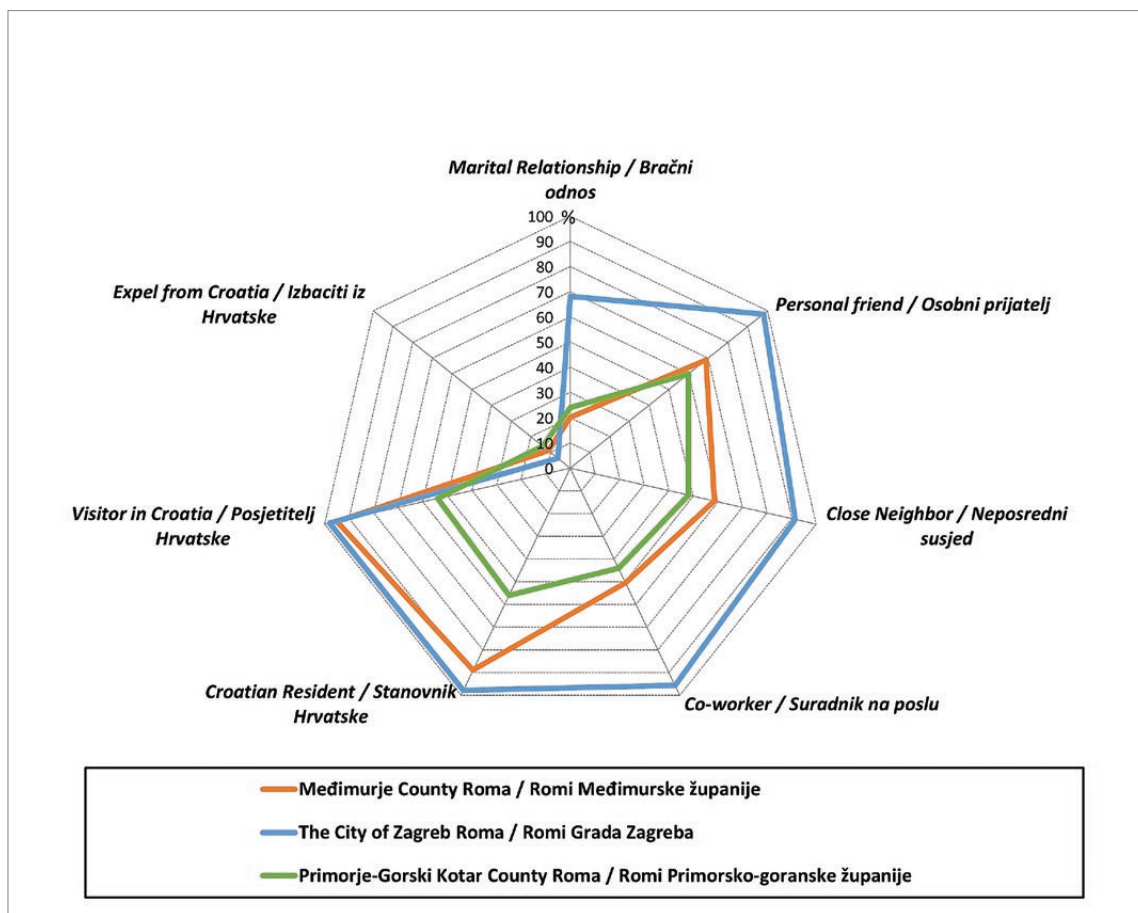
Romski ispitanici iz Primorsko-goranske županije izražavaju najvišu socijalnu distancu prema Romima pripadnicima druge velike subetničke skupine. Ni jedan predloženi socijalni odnos s pripadnicima druge romske skupine nije prihvaćen više od 60 %.

Provedena analiza iskazivanja socijalne distance Roma na regionalnoj razini potvrdno je odgovorila na posljednje istraživačko pitanje o postojanju zna-

resident of my country (88.89%) and a *visitor to my country* (94.95%). Up to 60% of respondents accepted other social contacts.

The Roma respondents from Primorje-Gorski Kotar County expressed the highest social distance towards other Roma, i.e. Roma that did not belong to their sub-ethnic group. None of the proposed social relations with members of the other Roma group were accepted by more than 60%.

The analysis of the expression of social distance of Roma at the regional level affirmatively answered the final research question, regarding the existence of significant differences in the expression of social

Sl. 7. Razine prihvaćanja Roma Međimurske županije, Roma Grada Zagreba i Roma Primorsko-goranske županije prema pripadnicima druge romske skupine

Fig. 7 Levels of mutual acceptance of Roma of Međimurje County, Roma of the City of Zagreb, and Roma of Primorje-Gorski Kotar County towards members of a different Roma group

Izvor: terensko istraživanje 2016.

Source: field research 2016

čajnih razlika u iskazivanju socijalne distance između Roma u različitim dijelovima Hrvatske.

Navedeni dio analize otkriva još jedan važan prostorni detalj. Naime, teorija socijalne distance pretpostavlja višu razinu prihvaćanja što je predloženi socijalni odnos manje intiman. U ovom slučaju sve tri regionalne skupine romskih ispitanika u nižoj mjeri prihvaćaju drugoga Roma za susjeda nego za osobnog prijatelja. Očito stalan prostorni kontakt u vidu neposredna susjedstva s pripadnicima druge velike subetničke skupine Roma predstavlja za sve ispitane Rome teže prihvatljivu mogućnost od mogućnosti osobnoga prijateljstva s njima.

distance among various Roma groups in different parts of Croatia.

This part of the analysis revealed another significant spatial detail. Namely, the theory of social distance assumes a higher level of acceptance in less-intimate proposed social relationships. In this case, all three regional groups of Roma respondents were less receptive to other Roma as a neighbor than as a personal friend. It seems that constant spatial contact in the form of a close neighborhood with members of another large sub-ethnic group of Roma is a more difficult proposition for all surveyed Roma than the possibility of personal friendship with the same people.

Rasprava

Rezultati provedenoga istraživanja bacaju novo svjetlo na odnose Roma i većinskoga stanovništva u hrvatskom društvu. Analizom podataka prikupljenih istraživanjem dobiveni su odgovori na sva četiri postavljena istraživačka pitanja.

Pitanje postojanja socijalne distance Roma prema Hrvatima pronašlo je djelomično potvrđan odgovor. Socijalna distanca Roma prema Hrvatima postoji, ali ne kod svih istraživanih romskih skupina. Anketirani međimurski Romi Bajaši i Romi Grada Zagreba prema Hrvatima kao većinskom stanovništvu ne iskazuju socijalnu distancu. Romski ispitanici iz Primorsko-goranske županije, međutim, iskazuju značajniju razinu socijalne distance prema Hrvatima.

Drugo istraživačko pitanje o unutaretničkim razlikama iskazivanja socijalne distance također je dobilo djelomično potvrđan odgovor. Pokazatelji socijalne distance Roma Bajaša i Roma pripadnika ostalih romskih skupina kod većega dijela ponuđenih naroda, nacionalnih manjina i imigrantskih skupina pokazali su slične vrijednosti. Najveća razlika uočena je u odnosu prema Hrvatima gdje anketirani pripadnici ostalih romskih skupina iskazuju višu socijalnu distancu.

Ni treće istraživačko pitanje nije dobilo jednoznačan odgovor. Vrijednosti pokazatelja socijalne distance anketiranih Roma Bajaša i ostalih Roma dovode do zaključka o postojanju određene razine međusobne socijalne distance različitih subetničkih romskih skupina u Hrvatskoj. Slične vrijednosti socijalne distance prema drugoj romskoj skupini zabilježene su i prema nekim drugim predloženim narodima, nacionalnim manjinama ili imigrantskim skupinama. Ipak, analiza socijalne distance iz prostorne perspektive otkriva velike razlike u iskazivanju međuromske socijalne distance. Anketirani Romi Grada Zagreba prema pripadnicima druge velike romske skupine (Bajašima) ne izražavaju gotovo nikakvu socijalnu distancu. Romski ispitanici Međimurske županije, a pogotovo Romi Primorsko-goranske županije izražavaju značajnu socijalnu distancu prema pripadnicima romske skupine različite od skupine kojoj ispitanici pripadaju.

Discussion

The results of the research shed new light on the relations between Roma and the majority population in Croatian society, as well as between various Roma groups. All four research questions were answered by analyzing the data collected by the research.

The question of the existence of social distance of Roma towards Croats was partially answered in the affirmative. There is social distance from Roma towards Croats, but not for all researched Roma groups. Roma respondents from Međimurje and Roma of the City of Zagreb did not perceive social distance towards Croats as the majority population. Roma respondents from Primorje-Gorski Kotar County, however, showed a significant level of social distance towards Croats.

Second research question, regarding intra-ethnic differences in the expression of social distance, also received a partially affirmative answer. Indicators of social distance between Bayash Roma and other Roma showed similar values for the majority of the offered peoples, national minorities and immigrant groups. The biggest difference was noticed in the attitude towards Croats, where members of other Roma groups surveyed show a higher social distance.

The third research question also received an ambiguous answer. The values of the indicators of social distance of Bayash Roma and other Roma respondents indicated a certain level of mutual social distance among different sub-ethnic Roma groups in Croatia. Similar values of social distance for other Roma groups were also noted for some other proposed nations, national minorities, or immigrant groups. Nevertheless, the analysis of social distance revealed large differences in the expression of social distance between various Roma groups from a spatial perspective. The Roma of the City of Zagreb expressed almost no social distance towards members of the other large Roma group (Bayash). The Roma respondents of Međimurje County and especially the Roma of Primorje-Gorski Kotar County expressed significant social distance towards members any Roma group other than the respondent's own.

Odgovori na prva tri istraživačka pitanja donose odgovor i na četvrto pitanje. Analizom je potvrđeno da postoje velike regionalne razlike u iskazivanju socijalne distance Roma u pojedinim dijelovima Hrvatske. Sveukupno najnižu socijalnu distancu iskazuju Romi Grada Zagreba. Nešto višu socijalnu distancu (osim prema Hrvatima) iskazuju Romi Međimurske županije. Romi Primorsko-goranske županije skupina su ispitanika kod koje je zabilježena najviša razina iskazivanja socijalne distance između triju prostorno definiranih skupina Roma.

Dio predočenih rezultata u suglasju je s istraživanjem provedenim na primjeru Roma iz međimurskoga naselja Kuršanec, gdje su Šlezak i Šakaja (2012) dokazali visoku socijalnu distancu Bajaša prema ostalim Romima. Različite romske skupine, iako ne poriču pripadnost zajedničkom etničkom korpusu, međusobne razlike u pravilu smatraju vrlo značajnima (Posavec, 2000). Međusobna socijalna distanca pripadnika različitih romskih skupina djelomično je posljedica činjenice da Romi često prepoznaju razlike između pojedinih skupina te katkad pripadnike drugih romskih zajednica stereotipiziraju kao skupinu s neprihvatljivim ponašanjem (Yoors, 1987), a katkad imaju i prilično izražene stereotipe o samima sebi (Šlezak, 2020). Iako pripadaju istoj etničkoj skupini, međusobne razlike Roma u Hrvatskoj očito su velike, tolike da pripadnici različitih romskih skupina izražavaju socijalnu distancu prema pripadnicima druge subetničke skupine Roma. Dio objašnjenja o međusobnoj socijalnoj distanci pripadnika različitih romskih skupina može biti da, kako navode Šlezak i Šakaja (2012, 103), „ograđivanje od nametnutih negativnih stereotipa dominantnoga društva potiče prebacivanje tih stereotipa na druge romske zajednice”. Po ovom je istraživanju, ipak valja naglasiti, socijalna distanca Bajaša prema ostalim Romima niža nego je to bilo zabilježeno u spomenutom radu Šlezaka i Šakaje (2012). Zacijelo je tijekom višegodišnjega odmaka došlo do značajnije suradnje Roma Bajaša i ostalih Roma. Navedeno je ponajviše vidljivo na političkom planu gdje međimurski Romi Bajaši unazad nekoliko godina intenzivnije surađuju sa saborskim zastupnikom iz reda romske nacionalne manjine koji nije Bajaš.

The answers to the first three research questions provided an answer to the fourth question, i.e. the analysis confirmed large regional differences in the expression of social distance of Roma in certain parts of Croatia. Overall, the Roma respondents of the City of Zagreb expressed the lowest social distance. The Roma of Međimurje County showed slightly higher social distance (except towards Croats). The Roma of Primorje-Gorski Kotar County showed the highest level of expression of social distance.

Some of the presented results are in accordance with research conducted on the example of Roma from the Međimurje settlement Kuršanec, where Šlezak and Šakaja (2012) determined high social distance of Bayash towards other Roma. Although various Roma groups do not deny belonging to a common ethnic corps, they generally consider differences among sub-ethnic groups to be very significant (Posavec, 2000). The social distance between members of Roma groups is partly due to the fact that Roma often place emphasis on the differences between groups and sometimes stereotype members of other Roma communities, e.g. as a group that engages in inappropriate behavior (Yoors, 1987); they sometimes also have quite pronounced stereotypes about themselves (Šlezak, 2020). Although they belong to the same greater ethnic group, the differences between the Roma in Croatia are obviously great, so much so that members of different Roma groups expressed social distance from members of other sub-ethnic Roma groups. Part of the explanation of the mutual social distance among members of different Roma groups may be, as stated by Šlezak and Šakaja (2012, 103), “fencing off the imposed negative stereotypes of the dominant society encourages the transfer of these stereotypes to other Roma communities.” With this research, however, it should be emphasized that the social distance shown by the Bayash Roma towards other Roma was lower than that earlier recorded by Šlezak and Šakaja (2012). Certainly, in the last ten years, there has been significant cooperation between Bayash Roma and other Roma. This is mostly visible on the political level, where the Međimurje Bayash Roma have been cooperating more intensively for several years with a member of parliament for the Roma national minority (who is not Bayash).

Socijalna distanca Roma prema drugim izabranim narodima, nacionalnim manjinama i imigrantskim skupinama može se pokušati objasniti i mentalitetom Roma i odgojem koji od malih nogu upućuje na jasne razlike između Roma i onih koji to nisu te željom za očuvanjem čvrste etničke i kulturne razlike između Roma i većinskoga stanovništva kroz različite elemente tradicionalnoga romskog društva (Hancock, 2002).

Regionalne razlike u iskazivanju socijalne distancu mogu se djelomično objasniti različitim stupnjem integriranosti i otvorenosti određene romske zajednice. Zagrebački Romi kao lokalna romska zajednica najdalje su napredovali u procesu integracije. Zagreb je kao glavni grad Hrvatske stjecište različitih naroda i kultura s kojima Romi dolaze u kontakt. Niska socijalna distanca zagrebačkih Roma prema svim predloženim skupinama logična je posljedica navedenih okolnosti. Međimurski Romi, za razliku od Roma Grada Zagreba, ponajmanje su integrirana romska zajednica u Hrvatskoj. Integracijski proces tek je na početku. Hrvate se percipira kao poželjno društvo, „Romi gledaju na Hrvate kao na referentnu skupinu, odnosno društvo kojem romska zajednica teži tražeći izlaz iz diskriminacijskih i segregacijskih odnosa” (Šlezak i Šakaja, 2012, 101). Vrlo niska socijalna distanca prema Hrvatima posljedica je toga pomalo nerealna idealiziranog pogleda na Hrvate kao nositelje većinskoga društva. Romi s područja Primorsko-goranske županije lokalna su romska zajednica koja je nešto manje integrirana od zagrebačkih Roma, ali kudikamo više od međimurskih Roma. U uznapredovalom procesu integracije unatoč početnim vlastitim naporima Romi se i nadalje suočavaju s nizom prepreka: diskriminacijom, predrasudama i stereotipima. Uz navedeno, Romi u Rijeci, iz koje dolazi većina ispitanika, još su uvijek prilično zatvorena zajednica naseljena u segregiranim lokalnim romskim naseljima unutar urbanoga područja Grada Rijeke. Određeno razočaranje integracijskim procesom, tj. nedostatkom vidljivijih rezultata usprkos vlastitim naporima stvara odbojnost, odnosno socijalnu distancu kako prema Hrvatima tako i prema pripadnicima drugih naroda i nacionalnih manjina. Iako se metodološki ne mogu u potpunosti uspoređivati, dobiveni rezultati donekle odudaraju od rezultata istraživanja koje je proveo Hrvatić (2005). U svom je radu zabilježio odre-

The social distance of Roma towards the selected nations, national minorities and immigrant groups can be explained by the typical Roma mentality and upbringing, which emphasizes clear differences between Roma and non-Roma. This instills a desire to preserve strong ethnic and cultural differences between Roma and majority population, via various elements of traditional Roma society, from an early age (Hancock, 2002).

Regional differences in the expression of social distance can be partly explained by the different degrees of integration and openness of individual Roma communities. The Zagreb Roma community has made the most progress in terms of integration. As the capital of Croatia, Zagreb is a meeting place of different peoples and cultures with which Roma come into contact. The low social distance of Zagreb's Roma towards all the proposed groups is a logical consequence of these circumstances. Međimurje Roma, unlike the Roma of the City of Zagreb, are the least integrated Roma community in Croatia. The integration process is just beginning. Croats are perceived as a desirable society to integrate into, “Roma view Croats as a reference group, i.e. a society which the Roma community aspires to integrate with, as a way out of discriminatory and segregated relations” (Šlezak and Šakaja, 2012, 101). The very low social distance towards Croats is a consequence of this somewhat unrealistic idealized view of Croats as the majority ethnic group. The local Roma community from Primorje-Gorski Kotar County are somewhat less integrated into Croatian society than the Roma of the City of Zagreb, but far more so than the Roma of Međimurje. The Roma continue to face a number of obstacles in the process of integration, i.e. discrimination, prejudice, and stereotypes. Additionally, Roma in Rijeka, which make up the bulk of the respondents from Primorje-Gorski Kotar County, are still a closed community living in segregated settlements within the urban area of the City of Rijeka. A certain disappointment with the integration process, i.e. the lack of more visible results, despite effort, increases social distance towards Croats, as well as towards members of other nations and national minorities. Although they cannot be fully methodologically compared, the results obtained differ somewhat from the results of the research conducted by Hr-

đene regionalne razlike socijalne distance Roma. Romi Grada Zagreba u spomenutom istraživanju u najvećoj mjeri prihvaćaju osobu koja nije romske nacionalnosti za potencijalnoga bračnog partnera, što može upućivati na najnižu socijalnu distancu navedene romske skupine i što je potvrđeno ovim istraživanjem. Velika razlika, pak, ogleda se u socijalnoj distanci Roma Primorsko-goranske županije. Hrvatić, naime, nije zabilježio tako eksplicitno visoku socijalnu distancu kakva je potvrđena ovim istraživanjem.

S obzirom na relativno velik vremenski razmak između spomenutih istraživanja koja se u nekim elementima djelomično preklapaju razlike u rezultatima nisu neočekivane. Proces integracije Roma vidno je napredovao upravo od vremena nakon uspoređivanih istraživanja. Određeni pomaci u procesu integracije i regionalne razlike u uspješnosti toga procesa mogu utjecati na drukčije rezultate socijalne distance od onih zabilježenih ranijim istraživanjima.

Zaključak

Roma se u hrvatskom društvu percipira kao jedinstvenu nacionalnu manjinu, odnosno etničku zajednicu. Ipak, unutar romske zajednice ne postoje jedinstveni obrasci društvenih odnosa niti prema većinskom stanovništvu niti prema pripadnicima drugih naroda i nacionalnih manjina. Velike nejednakosti postoje i u odnosima prema pripadnicima romske zajednice koji pripadaju drugoj / drukčijoj subetničkoj skupini.

U rezultatima predočene razlike socijalne distance važan su čimbenik sagledavanja trenutne faze integracijskoga procesa pojedine lokalne romske zajednice u Hrvatskoj. Zabilježene unutaretničke i regionalne razlike u iskazivanju socijalne distance, pogotovo prema Hrvatima kao većinskom stanovništvu, upućuju na potrebu individualiziranoga pristupa različitim romskim zajednicama u procesu njihove integracije u većinsko društvo. Posebnosti svake romske skupine i svake lokalne romske zajednice čimbenici su koji se moraju uzeti u obzir prilikom planiranja mjera i aktivnosti u svrhu njihove integracije.

vatić (2005). In his work, he noted certain regional differences in the social distance of the Roma. The Roma of the City of Zagreb in the aforementioned research mostly accepted someone not of Roma nationality as a potential spouse, which could indicate the lowest social distance of the Roma group in question; this was also confirmed by this research. The big difference, on the other hand, is reflected in the social distance of the Roma in Primorje-Gorski Kotar County. Namely, Hrvatić did not record such an explicitly high social distance as was found in this research.

Given the relatively large time gap between the aforementioned study and this research, which partially overlap in some elements, differences in the results are to be expected. The process of Roma integration has advanced significantly since the time of Hrvatić's research. Certain changes in the integration process and regional differences could account for some of the differences in the respective results.

Conclusion

Roma are perceived as a national minority in Croatian society, i.e. as a single ethnic community. However, within the Roma community there are no uniform patterns of social relations with the majority population or members of other nations and national minorities. There are also great disparities in how individual Roma view other Roma from different sub-ethnic groups.

The differences in social distance presented in the results are an important factor in understanding the current phase of the integration process of individual local Roma communities in Croatia. The noted intra-ethnic and regional differences in the expression of social distance, especially towards Croats, indicate the need for an individualized approach to different Roma communities in order to better aid their integration into the majority society. The specifics of each Roma group and each local Roma community are factors that should be considered when planning measures and activities intended to help facilitate integration.

Velik izazov nalazi se pred samim Romima koji moraju pronaći način nadilaženja problema proisteklih iz međusobnih razlika pojedinih romskih skupina i lokalnih romskih zajednica. Međusobna unutarnje socijalna distanca otežava suradnju i artikulaciju zajedničkih ciljeva i zahtjeva u integracijskom procesu.

Socijalna distanca trenutno je odraz stanja socijalnih odnosa istraživanih skupina, u ovom slučaju romske. Društveno-gospodarskim napretkom istraživane romske zajednice mijenjaju se obilježja društvenih odnosa prema pripadnicima drugih skupina u društvu. Uznapredovali proces integracije mijenja svijest romskih pojedinaca i utječe na promjenu percepcije osoba izvan matične društvene skupine. Kako su navedeni procesi unazad nekoliko godina prilično intenzivni, određene se promjene mogu očekivati u narednom razdoblju. Određeni pokazatelji smanjenja socijalne distance Roma u ranije spomenutim susljednim istraživanjima upućuju na pozitivne pomake u integracijskom procesu. Bilo bi poželjno predočene rezultate ovoga rada staviti u odnos s rezultatima nekoga narednog longitudinalnog istraživanja koje će dati još jasniju sliku ispravnosti poduzimanih mjera i aktivnosti u procesu integracije Roma.

All Roma in Croatia face a great challenge in overcoming the problems arising from the differences between individual Roma groups and local Roma communities. Mutual intra-ethnic social distance makes it difficult to cooperate and achieve common goals in the integration process.

Social distance is a reflection of the state of social relations of respondents. The socio-economic progress of the researched Roma community has changed the characteristics of social relations towards members of other groups in society. The advancement of the process of integration has changed the consciousness of Roma individuals and influenced their perception of others. As these processes have been quite intensive over the past few years, certain changes can be expected in the near future. Certain indicators of the reduction of social distance from the previously-mentioned research indicate positive changes in the integration process. It would be useful to compare the results of this paper with the results of future longitudinal research. This would give an even clearer picture of the successfulness of measures and activities aimed to aid in the process of Roma integration.

- Akerlof, G. A., 1997: Social Distance and Social Decisions, *Econometrica* 65 (5), 1005-1027.
- Allport, G. W., 1954: *The Nature of Prejudice*, Addison-Wesley, Cambridge, MA.
- Babić, D., 2004: Stigmatizacija i identitet Roma – pogled „izvana”: slučaj učenika Roma u naselju Kozari Bok, *Migracijske i etničke teme* 20 (4), 315-338.
- Banovac, B., Boneta, Ž., 2006: Etnička distanca i socijalna (de)integracija lokalnih zajednica, *Revija za sociologiju* 37 (1-2), 21-46.
- Bašić, G., Todosijević, B., Marković, K., Zafirović, J., 2020: *Istraživanje socijalnih odnosa između etničkih zajednica u Srbiji*, Centar za istraživanje etniciteta, Beograd.
- Blažević Simić, A., 2011: Socijalna distanca hrvatskih srednjoškola prema etničkim i vjerskim skupinama, *Pedagoškijska istraživanja* 8 (1), 153-170.
- Bogardus, E. S., 1925a: Social Distance and Its Origins, *Journal of Applied Sociology* 9, 216-226.
- Bogardus, E. S., 1925b: Measuring Social Distance, *Journal of Applied Sociology* 9, 299-308.
- Bogardus, E. S., 1933: A Social Distance Scale, *Sociology and Social Research* 17, 265-271.
- Cserti Csapó, T., 2019: The social situation of Roma women in Hungary: A statistical analysis, *Hungarian Educational Research Journal* 9 (1), 67-78.
- Čorkalo, D., Kamenov, D., 2003: National Identity and Social Distance: Does In-Group Loyalty Lead to Outgroup Hostility?, *Review of Psychology* 10 (2), 85-94.
- Državni zavod za statistiku (DZS) / Croatian Bureau of Statistics (CBS), 2013: Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011. godine: stanovništvo prema narodnosti, po gradovima / općinama / Census of population, households and dwellings in 2011: Population by nationality, by cities and municipalities, www.dzs.hr (27. 8. 2021.).
- Hancock, I., 2002: *We are Romani people*. Univesrity of Hertfordshire Press, Centre de recherches Tsiganes, Hertfordshire.
- Hrvatić, N., 1996: Romi u interkulturalnom okružju, *Društvena istraživanja* 5-6, 913-933.
- Hrvatić, N., 2004: Romi u Hrvatskoj: od migracija do interkulturalnih odnosa, *Migracijske i etničke teme* 4, 367-285.
- Hrvatić, N., 2005: Obrazovanje Roma u Hrvatskoj: pretpostavka za bolju kvalitetu života?, u: Štambuk, M. (ur.): *Kako žive hrvatski Romi*, Institut društvenih znanosti „Ivo Pilar”, Zagreb, 177-200.
- Ives, B., Alama, M., Oikonomidou, E., Obenchain, K., 2016: Applying Inter-group Contact Theory to Social Distance Data from Ethnic Hungarians and

Literatura References

- Romanians in Romania, *Journal of Contemporary European Studies* 24 (3), 341-355.
- Kalebić Maglica, B., Anić, P., Horvat, M., 2018: Odrednice stavova osmogodišnje djece i njihovih roditelja prema Romima, *Život i škola* 64 (2), 41-50.
- Katunarić, V., 1991: Dimenzije etničke distance u Hrvatskoj, u: Bahtijarević, Š., Lazić, M. (ur.): *Sociološki aspekti položaja naroda i međunacionalnih odnosa u Hrvatskoj*, Institut za društvena istraživanja, Zagreb, 129-139.
- Kovačević, D., Pavelić Tremac, A., Carić, T., Sindik, J., Manojlović, N., 2020: Stigmatizacija alkoholičara i drugih visoko rizičnih socijalnih skupina – odnos sa spolom i vrstom zanimanja, *Archives of Psychiatry Research: An International Journal of Psychiatry and Related Sciences* 56 (1), 19-32.
- Malešević, S., Uzelac, G., 1997: Ethnic Distance, Power and War: the Case of Croatian Students, *Nations and Nationalism* 3 (2), 291-298.
- Maričić, J., Kamenov, Ž., Horvat, K., 2012: Predrasude u dječjoj dobi: provjera dviju skala socijalne distance, *Društvena istraživanja* 21 (1), 137-158.
- McGarty, C., Yzerbyt, V.Y., Spears, R., 2002: Social, cultural and cognitive factors in stereotype formation, in: McGarty, C., Yzerbyt, V.Y., Spears, R. (eds.): *Stereotypes as Explanations. The formation of meaningful beliefs about social groups*, Cambridge University Press, Cambridge, 1-15.
- Miladinović, S., 2008: Etnička i socijalna distanca prema Romima, *Sociološki pregleđ* 42 (3), 417-437.
- Mrnjajus, K., 2013: Interkulturalnost u praksi – socijalna distanca prema „drugećijima”, *Pedagoška istraživanja* 10 (2), 309-325.
- Olujčić, I., Radosavljević, P., 2007: Jezik Roma Bajaša, u: Cvikić, L. (ur.): *Drugi jezik hrvatski*, Profil, Zagreb, 102-110.
- Park, R. E., 1924: The Concept of Social Distance As Applied to the Study of Racial Attitudes and Racial Relations, *Journal of Applied Sociology* 8, 339-344.
- Pettigrew, T. F., Tropp, L. R., 2005: Allport's intergroup contact hypothesis: Its history and influence, in: Dovidio, J. F., Glick, P., Rudman L. P. (eds.): *Reflecting on the nature of prejudice*, Blackwell, Oxford, UK, 263-277.
- Pilić, Š., 2014: Socijalna i/ili etnička distanca u Pokrčju: Janjevci u Kistanjama, *Godišnjak Titius: godišnjak za interdisciplinarna istraživanja porječja Krke* 6-7, 529-554.
- Posavec, K., 2000: Sociokulturna obilježja i položaj Roma u Europi – od izгона do integracije, *Društvena istraživanja* 2-3, 229-250.
- Previšić, V., 1996: Sociodemografske karakteristike srednjoškolača i socijalna distanca prema nacionalnim i religijskim skupinama, *Društvena istraživanja* 5-6, 859-874.
- Previšić, V., Hrvatić, N., Posavec, K., 2004: Socijalna distanca prema nacionalnim ili etničkim i religijskim skupinama, *Pedagoška istraživanja* 1 (1), 105-119.
- Rašić, N., Lucić, D., Galić, B., Karajić, N., 2020: *Roma inclusion in the Croatian society: identity, social distance and the experience of discrimination*, Office for Human Rights and the Rights of National Minorities of the Government of the Republic of Croatia, Zagreb.
- Šakaja, L., Šlezak, H., 2013: The Romani (Gypsies) in the Social Space of Post-socialist Countries: The Example of Croatia, in: Pina, H., Ferreira, C., Martins, F. (eds.): *The Overarching Issues of the European Space*, eBook edition, Faculty of Arts, University of Porto, Porto, 389-409.
- Šiber, I., 1997: War and the Change in Social Distance Toward the Ethnic Minorities in Croatia, *Politička misao* 34 (5), 3-26.
- Šlezak, H., Šakaja, L., 2012: Prostorni aspekti socijalne distance prema Romima, *Hrvatski geografski glasnik* 74 (1), 91-109.
- Šlezak, H., 2020: Autostereotypization of Roma in Croatia as an Indicator of the Development of Minority Identity, *Podravina* 19 (38), 125-143.
- Toma, S., Foszto, L., 2018: Roma within Obstructing and Transformative Spaces: Migration Processes and Social Distance in Ethnically Mixed Localities in Romania, *Intersections EEJSP* 4 (3), 57-80.
- Tomašić Humer, J., Milić, M., 2017: Socijalna distanca prema vršnjacima različitih etničkih grupa – utjecaj percipiranih razrednih normi i ostvarenog kontakta, *Napredak* 158 (1-2), 69-83.
- Yours, Jan., 1987: *Gypsies*, Long Grove: Waveland Press.
- Zalewska-Puchała, J., Majda, A., Bodys-Cupak, I., 2020: Attitudes of Polish nurses in the example of Lesser Poland Voivodeship towards representatives of Roma society, *Medical Studies/ Studia Medyczne* 36 (4), 257-264.